

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.12.1>

УДК 351.431:338.124.2(477)

Л. В. Антонова,

д. держ. упр., професор, професор кафедри обліку і аудиту, Чорноморський національний університет ім. П. Могили,

м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2975-6453>

Н. В. Дацій,

д. держ. упр., професор, професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління,

Поліський національний університет, м. Житомир

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0640-6426>

І. В. Драган,

д. держ. упр., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу методології сталого розвитку, Інститут демографії та проблем якості життя НАН України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6906-5000>

**ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ**

L. Antonova,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Accounting and Auditing, Petro Mohyla Black Sea
National University, Mykolaiv, Ukraine*

N. Datsii,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the
Department of Economic Theory, Intellectual Property and Public Administration,
Polissia National University, Zhytomyr,*

I. Dragan,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Senior Research
Fellow, Department of Sustainable Development Methodology, Institute for
demography and life quality problems of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv*

FUNCTIONING OF THE SYSTEM OF STATE REGULATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CURRENT CONDITIONS AND PROSPECTS FOR OVERCOMING THE CONSEQUENCES OF THE WAR

Метою даної статті є дослідження особливостей функціонування системи державного регулювання аграрного сектора в Україні в сучасних умовах та визначення перспектив подолання наслідків війни. Встановлено, що вимога сучасності полягає у проведенні структурних змін та оптимізації менеджменту в аграрному секторі економіки через створення конкурентоспроможних підприємств у тваринництві, рослинництві та у пов'язаній з ними харчовій промисловості. Ці виробництва мають спрямовуватися на розвиток виробництва із зростаючою прибутковістю та використанням різноманітних фінансових інструментів, широким залученням внутрішніх та закордонних інвестицій та запровадженням інноваційних технологій. Подібна постановка проблеми пов'язана з тим, що

криза в аграрному секторі в умовах війни призвела до зменшення виробництва сільськогосподарської продукції та збільшення безробіття в сільській місцевості, що може підірвати продовольчу безпеку країни. Визначено, що до початку війни відмічались основні проблеми фінансового характеру та вагомий вплив погодних умов. З початком активних бойових дій різко загострилось питання попиту на сільськогосподарську продукцію. Обидві ці проблеми є викликом для діючої системи державного регулювання аграрним сектором, оскільки інвестування з державного бюджету, по-перше, не покриває всі потреби, по-друге, залучення іноземних інвестицій в умовах війни має неоднозначні перспективи, оскільки передбачають врахування великих потенційних втрат. Доведено, що сучасна аграрна сфера потребує поєднання можливостей складних технологій, серед яких датчики вологості та температури, спеціальна роботизована техніка, технології глобального геопозиціонування (GPS), аерофотознімки та інші. Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують агровиробникам важливу інформацію про посіви, захист врожаю і підвищення рівня родючості землі, що сприяє підвищенню продуктивності та ефективності їхньої діяльності. Впровадження систем точного землеробства є особливо актуальним для України, тому що допоможе мінімізувати ризики та оптимізувати витрати.

The purpose of this article is to study the peculiarities of the functioning of the system of state regulation of the agricultural sector in Ukraine in modern conditions and to determine the prospects for overcoming the consequences of the war. It has been established that the requirement of modernity is to carry out structural changes and optimize management in the agrarian sector of the economy through the creation of competitive enterprises in animal husbandry, crop production and the related food industry. These productions should be aimed at the development of production with increasing profitability and the use of various financial instruments, wide involvement of domestic and foreign investments and the introduction of

innovative technologies. Such a statement of the problem is connected with the fact that the crisis in the agricultural sector in the conditions of the war led to a decrease in the production of agricultural products and an increase in unemployment in rural areas, which can undermine the food security of the country. It was determined that before the start of the war, the main problems of a financial nature and favorable weather were noted (Fig. 4). With the beginning of active hostilities, the issue of demand for agricultural products became acute. Both of these problems are a challenge for the current system of state regulation of the agrarian sector, since investment from the state budget, firstly, will not cover all needs, and secondly, the attraction of foreign investments in wartime has ambiguous prospects, as they involve taking into account large potential losses. It has been proven that the modern agrarian sphere requires a combination of capabilities of complex technologies, including humidity and temperature sensors, special robotic equipment, global positioning technology (GPS), aerial photographs, and others. Information and communication technologies provide agricultural producers with important information about crops, crop protection and increasing the level of soil fertility, which contributes to increasing the productivity and efficiency of their activities. Implementation of precision farming systems is particularly relevant for Ukraine, helping to minimize risks and optimize costs.

Ключові слова: *державне регулювання, аграрний сектор економіки, сільське господарство, економічні втрати, подолання наслідків війни.*

Keywords: *state regulation, agrarian sector of the economy, agriculture, economic losses, overcoming the consequences of the war.*

Постановка проблеми. У контексті інтеграції України у світовий економічний простір аграрний сектор виступає як один із стратегічно важливих та пріоритетних сегментів національної економіки. Пріоритетний статус аграрного сектора визначається його роллю в системі виробничих

взаємозв'язків, потужним потенціалом для експорту та базовим внеском у забезпечення національної безпеки та міжнародного продовольчого обігу. Виступаючи основним стимулятором економіки країни, агробізнес України виявився особливо чутливим до негативного впливу нестабільності, особливо в умовах повномасштабної війни.

Ефективність розвитку економіки та аграрного сектора країни прямо залежить від успішного державного регулювання. Зазначеною проблематикою активно цікавляться політики та представники влади, оскільки це особливо важливо для України. Велика кількість помилок, вчинених від моменту проголошення незалежності, зумовлена недосконалою організацією влади та заангажованим політико-адміністративним керівництвом країни. Розв'язання цієї проблеми становить ключ та обов'язкову умову вирішення більшості інших проблем українського суспільства, що переживає системну управлінську кризу в умовах війни. Це вимагає проведення ретельного аналізу та визначення перспектив розвитку в подальшому в умовах післявоєнної відбудови економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аграрний сектор економіки постійно перебуває в центрі уваги науковців, оскільки він відіграє вагомий роль в економіці України. Різні аспекти державного регулювання аграрного сектора економіки розглянуто у працях таких науковців, як: Галанець В., Добрунік Т., Ємець О., Заболотна Н., Кузнецова О., Кучер Л., Макурін А., Маршалок М., Мовчун С., Онешко С., Петренко О., Радько В., Рєва О., Саєнко В., Свідинська В., Сітковська А., Судук Н., Суліма Н., Сус Т., Теплюк М., Цюпа О., Чіков І., Шарко І., Щуревич Л. Однак, сучасні умови ведення військових дій, постійні загрози обстрілів усієї території країни, економічні втрати та невизначеність із перспективами потребує дослідження цих проблем.

Мета статті – дослідження особливостей функціонування системи державного регулювання аграрного сектора в Україні в сучасних умовах та визначення перспектив подолання наслідків війни.

Виклад основного матеріалу. Окупація значної кількості територій, у тому числі родючих земель та пасовищ, руйнування добре налагодженої логістики та виробничо-технологічних процесів, блокування морських портів, а також знищення ресурсного й виробничого потенціалу представляють справжні випробування для аграріїв. Стабілізація та сталий розвиток аграрного сектора української економіки є неможливими через відсутність виваженої державної політики, дієвих механізмів державного регулювання та розробки стратегічних планів, спрямованих на активізацію агробізнесу, збільшення його конкурентоспроможності на внутрішньому ринку та за межами країни.

Аграрний сектор відзначається превалюванням галузей із низькою віддачею, тривалим періодом окупності матеріально-фінансових витрат і великою залежністю від природних умов та кліматичних змін. Це, у свою чергу, обмежує можливості фінансування та залучення коштів для реалізації інновацій. Аграрному сектору України ставляться виклики, такі як:

- післявоєнна відбудова економіки;
- очищення земель від наслідків бойових дій;
- відновлення інфраструктури;
- зростаючі світові потреби в продовольчому забезпеченні [4].

Ці виклики вимагають нових підходів й оптимізації діючої системи державного регулювання аграрного сектора.

Вимога сучасності полягає у проведенні структурних змін та оптимізації менеджменту в аграрному секторі економіки через створення конкурентоспроможних підприємств у тваринництві, рослинництві та у пов'язаній з ними харчовій промисловості. Ці виробництва мають спрямовуватися на розвиток виробництва із зростаючою прибутковістю та використанням різноманітних фінансових інструментів, широким залученням внутрішніх та закордонних інвестицій, упровадженням інноваційних технологій. Такі новації мають забезпечити повернення аграрного сектора

України на довоєнні показники та економічне зростання за рахунок використання наявного потенціалу, що включає значну кількість придатних до обробки земель та сприятливий клімат для розвитку рослинництва, тваринництва й формуванні на їх основі міцної харчової промисловості, спроможної працювати на внутрішній та зовнішній ринок в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Система державного регулювання аграрного сектора повинна враховувати вплив різноманітних фінансових, економічних, правових та організаційних регулюючих механізмів, таких як оподаткування, цінова політика, кредитування, надання фінансової підтримки у формі субсидій, субвенцій, дотацій, бюджетні позики, державні стандарти та норми, регулювання інвестиційної участі, експертиза інвестиційних проектів, а також інші заходи регуляторного характеру [8]. Більшість з цих заходів є загальнодержавними та застосовуються до сільського господарства як важливої складової національної економіки. При цьому, навіть після проведених протягом останніх років реформ в Україні, значних змін в економіці не відбулося. Багато секторів економіки, включаючи аграрний сектор, залишаються у кризовому стані.

До того, як розпочалась широкомасштабна російська агресія, аграрний сектор України проявив себе однією з достатньо прибуткових сфер економіки, яка робила значний внесок у ВВП (рис. 1) та зберігала земельні ресурси. Незважаючи на це, проблеми, пов'язані із збереженням ґрунтів, технологічним відставанням та недостатньою державною підтримкою для інвестицій в аграрний сектор, залишаються актуальними. Криза в аграрному секторі в умовах війни призвела до зменшення виробництва сільськогосподарської продукції та збільшення безробіття в сільській місцевості, що може підірвати продовольчу безпеку країни.

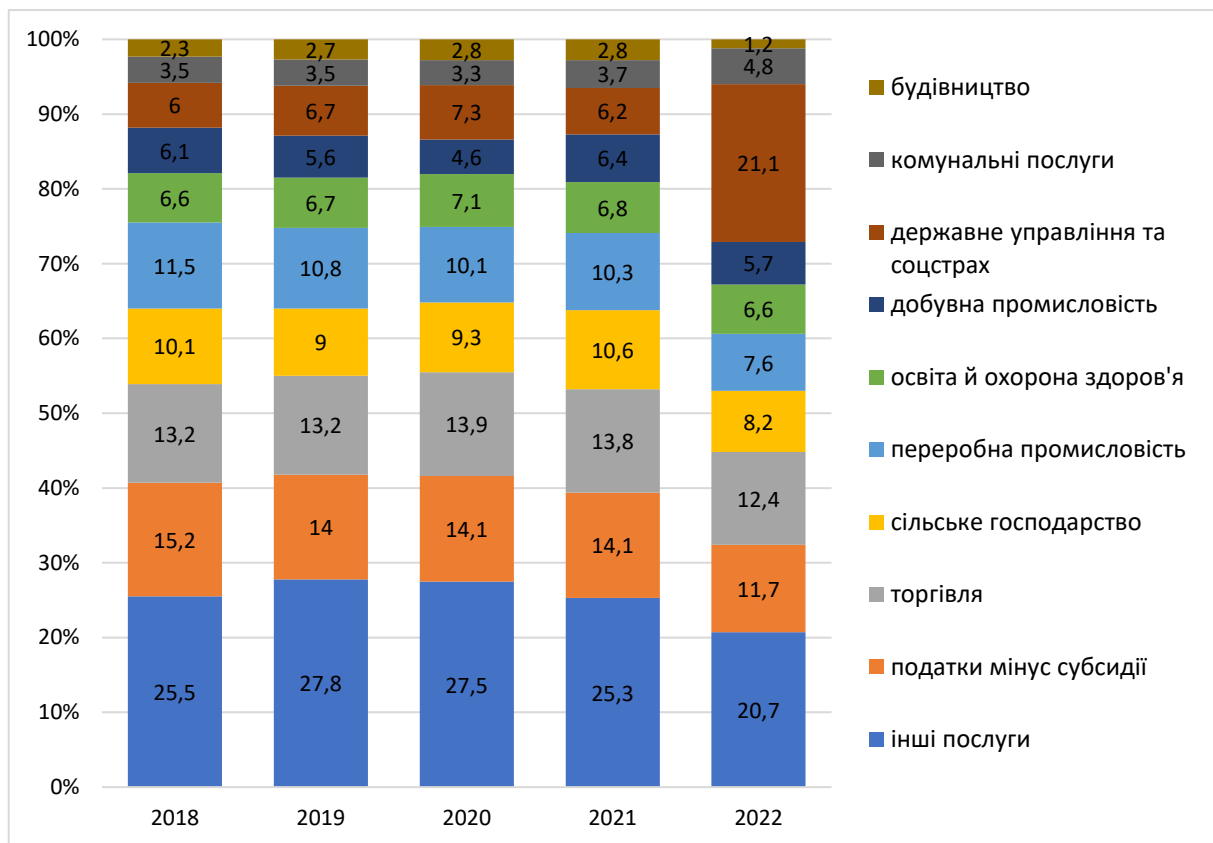

Рис. 1. Структура ВВП України, у % станом на 2021 р.

Джерело: [2].

Як можна побачити, перед російським вторгненням в Україну внесок сільського господарства у валовий внутрішній продукт країни відзначався доволі значною часткою. Офіційні дані показують, що серед різних галузей економіки велика частка у структурі ВВП належала торгівлі, сільському господарству та переробній промисловості, котрі часто взаємопов'язані одна з одною.

В цілому для української економіки вкрай важливим є рівень розвитку аграрного сектора економіки, оскільки продукти сільського господарства становлять значну частину із загального обсягу експорту (близько 40%) (рис. 2).

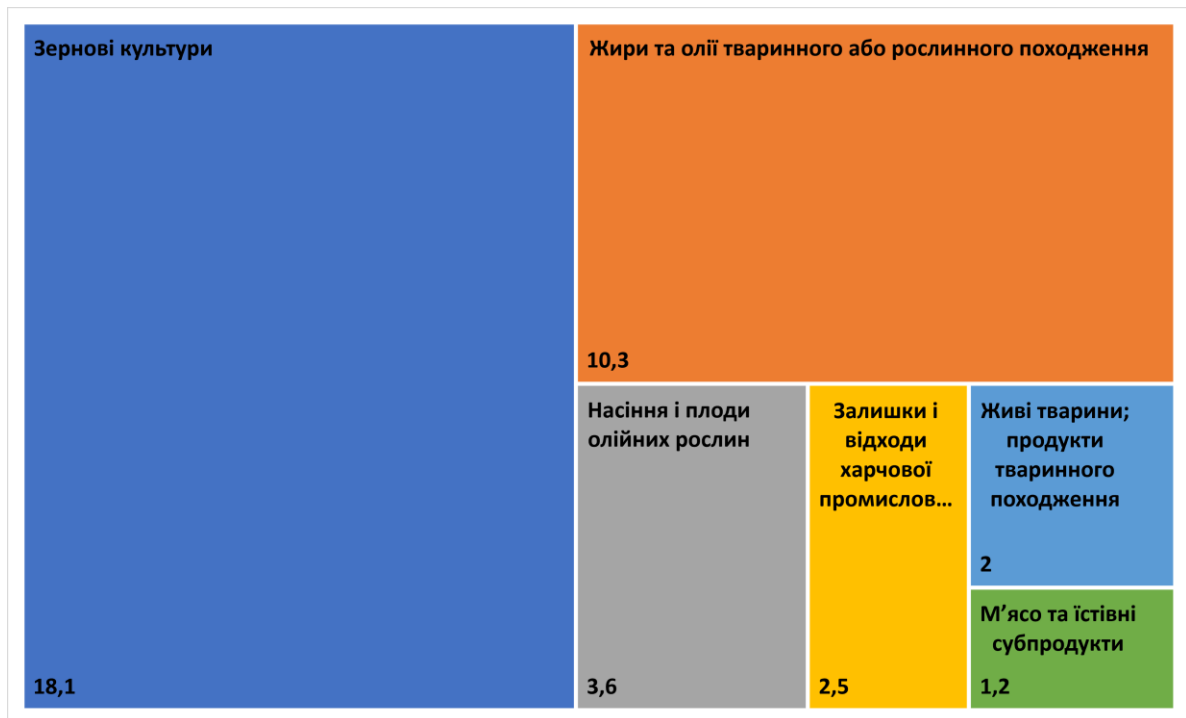

Рис. 2. Основні сільськогосподарські товари, що експортувались Україною у 2021 р., % від загального обсягу експорту
Джерело: [2].

Аграрний сектор української економіки навіть у скрутні часи залишався одним з ключовим напрямів економічного розвитку та основою для забезпечення наповнення бюджету. Виробництво продукції аграрним сектором відзначалось відносною стабільністю з невеликими коливанням. У період кризи, спричиненої поширенням вірусу COVID-19, ці тенденції зберіглись, а у 2021 р. навіть прослідковувалось зростання (рис. 3).

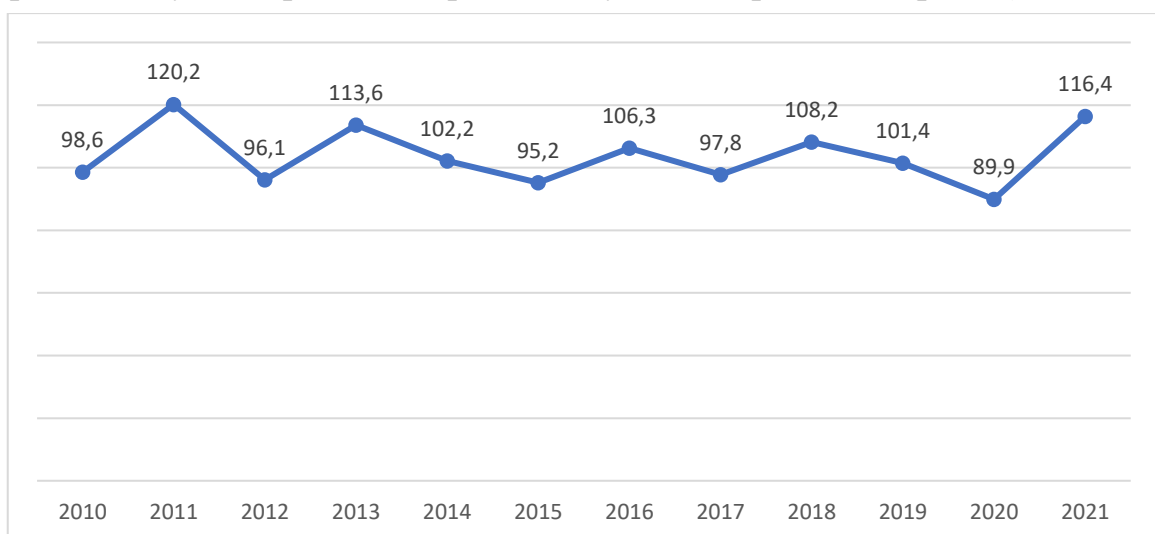

Рис. 3. Індеси сільськогосподарської продукції, у % по відношенню до попереднього року
Джерело: [2].

Оцінка впливу різних факторів, котрі стримують сільськогосподарську діяльність, у динаміці дає змогу говорити про те, що до початку війни відмічались основні проблеми фінансового характеру (рис. 4) та вагомий вплив погодних умов. З початком активних бойових дій різко загострилось питання попиту на сільськогосподарську продукцію. Обидві ці проблеми є викликом для діючої системи державного регулювання аграрним сектором, оскільки інвестування з державного бюджету, по-перше, не покриває всі потреби, по-друге, залучення іноземних інвестицій в умовах війни має неоднозначні перспективи, оскільки передбачає врахування великих потенційних втрат. Щодо рівня попиту, то він багато в чому залежить від воєнно-політичної ситуації, вирішення якої дало б змогу повернути експорт на рівень попередніх років

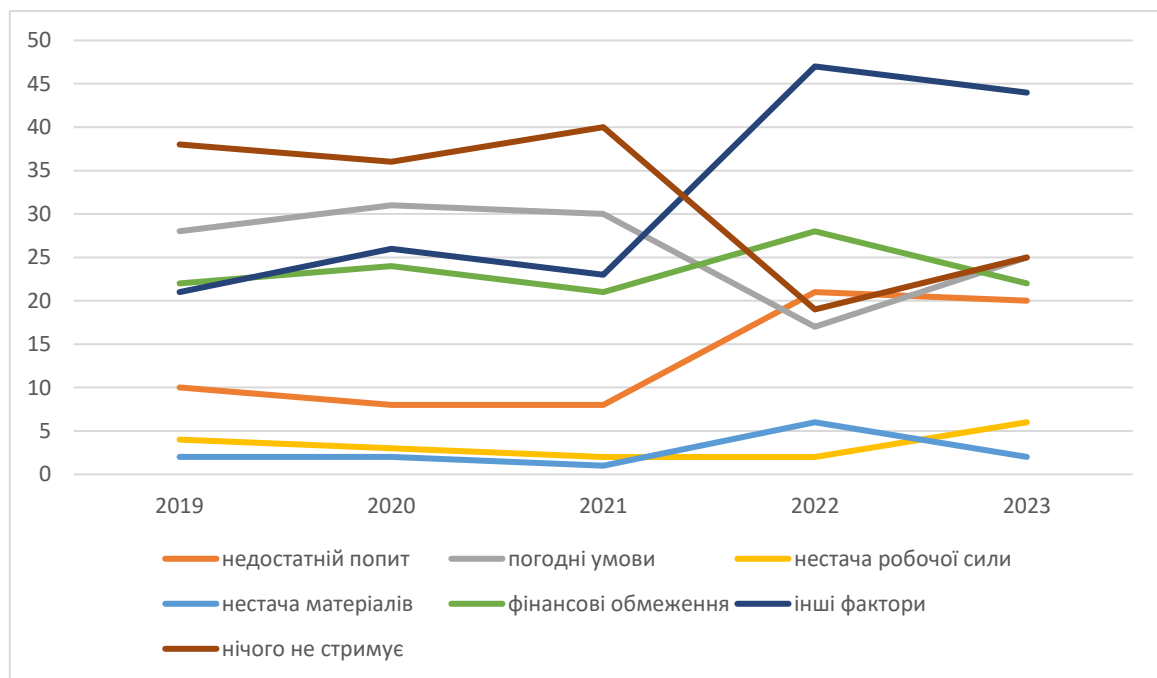

Рис. 4. Оцінка впливу факторів, що стримують сільськогосподарську діяльність
Джерело: [2].

В Україні функціонування аграрного сектора виявляє різноманітні інституційні форми організації виробництва, при цьому кожна має свої специфічні властивості та особливості. Цей факт, у свою чергу, вимагає врахування під час вироблення державної політики та використання різних

інструментів державного регулювання. Товаровиробників в аграрному секторі економіки зазвичай групують у такі категорії:

- 1) індивідуальний сектор, який орієнтується на внутрішнього споживача та наповнення внутрішнього ринку необхідною продукцією;
- 2) корпоративний сектор, що включає великі агрохолдинги та сільськогосподарські підприємства із ваговою складовою у вигляді іноземного капіталу та має орієнтацію на зовнішній ринок [3].

Типовим явищем у сучасному функціонуванні аграрних підприємств є створення та використання інноваційних моделей фінансування. Модель фінансування в аграрному секторі з метою забезпечення інноваційного розвитку базується на оптимальному поєднанні внутрішніх ресурсів підприємства та можливостей залучення зовнішнього фінансування для сприяння еколого-економічному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності за допомогою передових технологій та досягнень науки [7, с. 184].

У сучасних економічних умовах актуальні питання енергоефективності, технічного переоснащення виробництва, проведення його модернізації, сприяння мінімізації впливу природних факторів на виробничі параметри сільськогосподарських культур. Це вимагає пріоритетних інновацій в оптимізації управління аграрним сектором та відповідного фінансування. Фінансова нестабільність сільгосппідприємств, відсутність маркетингової системи для впровадження інновацій, недостатнє інституціональне забезпечення, яке формує гнучкі фінансові моделі для підтримки сталого розвитку, піддають сумніву конкурентоспроможність підприємств аграрного сектора і роблять його залежним від імпорту іноземних технологій, техніки, елітних порід птиці й тварин, якісного насіння [11]. Для ефективної інноваційної діяльності ключовим є вибір оптимальних механізмів регулювання аграрної сфери, оскільки її специфікою є різноплановість та

регіональні особливості, а також інфраструктурні можливості забезпечення виробництва та збуту товарів.

Переведення аграрного сектора на шлях інноваційного розвитку потребує державної підтримки розширення фінансового забезпечення, зокрема активізації практики венчурного фінансування. Практика підтверджує, що для успішної активізації інноваційного розвитку в аграрній сфері важливою є диверсифікація фінансування та залучення венчурних інвестицій як альтернативного джерела для підтримки малого бізнесу в зазначеній сфері. Розвиток венчурного фінансування на початковому етапі вимагає створення страхових продуктів та державної фінансової підтримки для покриття ризиків, пов'язаних із впровадженням інновацій [7, с. 186].

Бюджетне фінансування має завдання створити умови для втілення високотехнологічних проєктів, переважно для малих сільськогосподарських підприємств, що має сприяти підвищенню попиту на наукоємне виробництво. Зважаючи на те, що період становлення малих сільськогосподарських підприємств охоплює не один рік, слід впроваджувати практику фінансування новітніх проєктів за допомогою фінансової підтримки та субвенцій для запровадження новаторських продуктів, виходу на ринок через використання різнопланових фінансових інструментів, серед яких:

- часткова компенсація відсоткової ставки за кредитами;
- бюджетні кредити;
- повна або часткова компенсація страхових внесків;
- лізинг тощо.

Навіть за відсутності підтримки стартапів з боку органів публічної влади й за умов обмеженого фінансуванні венчурними фондами, в Україні активно розвивається грантовий підхід до фінансування аграрних стартапів, зокрема на інноваційних платформах та акселераторах. Це свідчить про розширення ролі нових та нетрадиційних фінансових інструментів у сфері сільського господарства. Краудфандинг виступає новим методом залучення фінансових

ресурсів з метою забезпечення інновацій. Частіше за все краудфандинг використовує соціальні мережі, родину та дружні зв'язки для збільшення кола людей, котрі можуть брати участь у фінансуванні проєкту [5]. Оскільки нові запропоновані продукти виступають споживчими товарами, агропродовольчий сектор високо мотивує значну кількість людей залучатись до фінансування нових ідей. Розглядаючи значущість продовольчої безпеки для громадськості, агропродовольчий сектор має великий потенціал щодо мобілізації фінансових ресурсів для інновацій, що дає змогу державі розвивати аграрний сектор. Звісно, що це є перспективним напрямом лише за умов наявності дієвих механізмів державного регулювання.

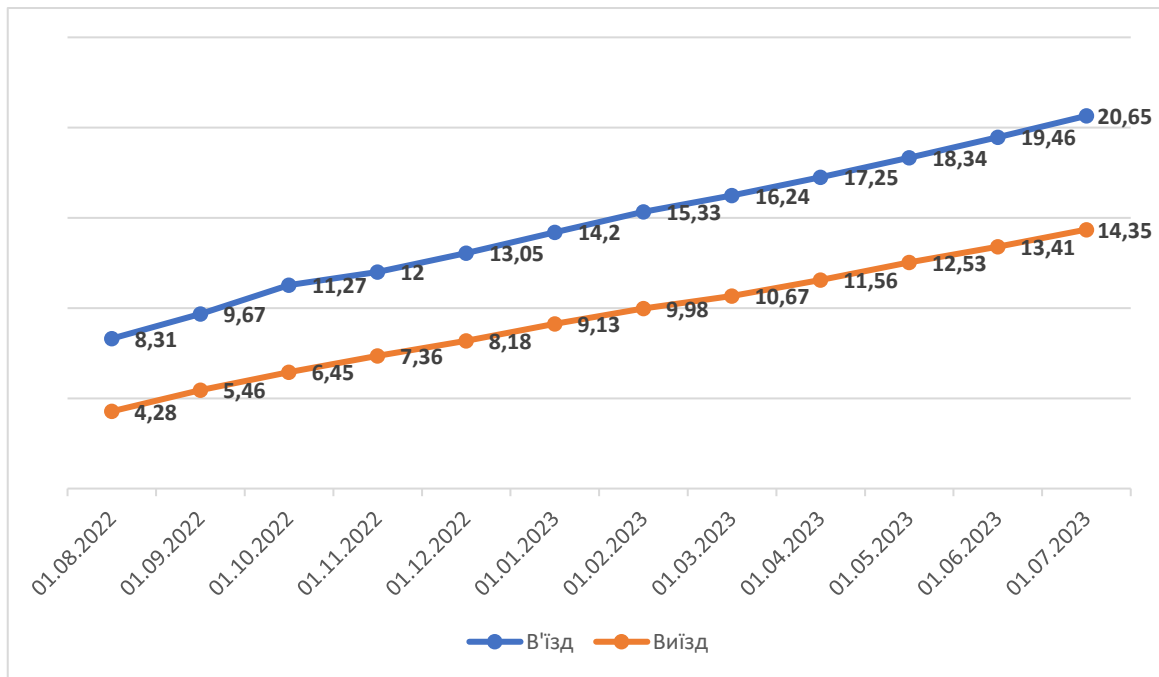
Держава повинна ефективно керувати аграрним сектором економіки за допомогою різноманітних інструментів, включаючи:

- законодавство - ухвалення нормативно-правових актів, що регулюють ринок землі, відносини між учасниками ринку, податкову політику;
- фінансову підтримку - субсидії, кредити, гранти, страхування врожаю для сільгоспвиробників;
- цінове регулювання: визначення максимальних та мінімальних цін, контроль за ціноутворенням;
- інфраструктурний розвиток: будівництво та реконструкція транспортної мережі, об'єктів зберігання та переробки;
- міжнародні відносини: укладення міжнародних договорів, вступ до міжнародних організацій для сприяння зовнішній торгівлі та залученню інвестицій;
- забезпечення науково-технічного прогресу: підтримка наукових досліджень для поліпшення якості та кількості продукції [9].

Ці інструменти дозволяють державній владі регулювати аграрний сектор, забезпечуючи його стабільність та прогрес.

Діюча система державного регулювання розвитку аграрного сектора за останні кілька років проявила велику вразливість. Ця система базується на підтримці сировинного характеру аграрного сектора України та однобічній структурі аграрного виробництва, за якої великі підприємства спеціалізуються на рослинництві, вирощуючи дорогі та швидкоприбуткові сільгосппродукти, спрямовують свою діяльність на зовнішній ринок, тоді як менші за розміром підприємства, приватні господарства та невеликі фермери займаються виробництвом трудомісткої тваринницької продукції, вирощуванням плодовоовочевих і ягідних культур. Повномасштабне вторгнення Росії ще більш загостило ситуацію та розкрило вади існуючої системи. Ускладнилось функціонування більшості підприємств з аграрного виробництва через великі ресурсні втрати, пошкоджену логістику, зменшення кількості обробних земель, екологічну катастрофу, загрози тваринницьким комплексам, втрату людських ресурсів, систематичні обстріли навіть тих територій, котрі знаходяться далеко від лінії зіткнення, блокування вивозу продукції тощо.

Від 24 лютого 2022 р. Україна має негативне міграційне сальдо, яке становить приблизно 8 мільйонів осіб. Це включає громадян, котрі емігрували до Європи (рис. 5) [10], і тих, кого евакуювали на територію Росії. Основні підрахунки ООН підтверджують, що їхня кількість становить близько 2,9 мільйонів осіб. Відмічається й те, що до початку російської агресії приблизно 2 мільйони українців вже працювали за кордоном. Таким чином, загальний вплив трудових ресурсів може становити приблизно 10 мільйонів осіб [1, с. 100]. У зв'язку з втратами від воєнних подій також фіксується загибель військовослужбовців та мирних жителів. Зрозуміло, що демографічна криза стає очевидною, а також виникає проблема забезпечення в різних галузях економіки, зокрема аграрному секторі, трудовими ресурсами.

**Рис. 5. Динаміка перетину українцями кордону у 2022 – 2023 рр.,
млн осіб**
Джерело: [10].

Точками вразливості для аграрного сектора в умовах війни стали:

- неможливість проведення польових робіт на значних територіях;
- блокування шляхів експорту сільськогосподарської продукції, що впливає на доходи вітчизняних аграріїв та знижує валютні надходження та в цілому знижує надходження до державного бюджету;
- втрата виробничої інфраструктури, ускладнення зберігання та переробки продукції агропромислового комплексу;
- зниження рівня забезпечення аграрних підприємств найбільш необхідними матеріально-технічними засобами;
- утруднення або унеможливлення забезпечення населення продовольством у зоні можливих воєнних дій та на окупованих територіях [3].

Незважаючи на ці труднощі, український агробізнес продемонстрував стійкість і здатність відповідати сучасним загрозам та викликам зовнішнього середовища. Аграрії та окремі селянські господарства відіграли вагомий роль у підтримці населення та забезпеченні продовольством і сільськогосподарською

продукцією, а головне - в збереженні та підтримці внутрішніх ринків та інфраструктури.

В умовах нинішньої ситуації надзвичайно важливими напрямками державного регулювання розвитку аграрного сектора можуть стати підтримка наукових розробок і досліджень, а також впровадження сучасних інноваційних технологій, у тому числі інформаційно-комунікаційних, в аграрному виробництві [6]. Це охоплює використання супутників, комп'ютерних мереж, електронних пристроїв, сучасних геоінформаційних систем, можливостей сучасних мобільних телефонів та програмного забезпечення для обробки, управління та обміну інформацією або знаннями з усіма задіяними у виробництві особами. Однак в умовах воєнного стану фінансова підтримка агровиробників може виявитися ускладненою.

Упровадження інтелектуальних технологій до стандартного обладнання сільськогосподарської сфери є на сьогодні об'єктивною необхідністю. Світові тенденції показують, що все менше аграріїв мають змогу забезпечити продуктами харчування зростаючу кількість споживачів. Тому для сільськогосподарських підприємств надзвичайно важливо бути максимально ефективними, особливо в умовах війни в Україні.

Сучасна аграрна сфера потребує поєднання можливостей складних технологій, серед яких датчики вологості та температури, спеціальна роботизована техніка, технології глобального геопозиціонування (GPS), аерофотознімки та інші. Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують агровиробникам важливу інформацію про посіви, захист врожаю і підвищення рівня родючості землі, що сприяє підвищенню продуктивності та ефективності їхньої діяльності. Впровадження систем точного землеробства є особливо актуальним для України, бо допомагає мінімізувати ризики та оптимізувати витрати.

Зазначені напрями розвитку аграрного сектора мають стати пріоритетними для держави, а їх впровадження та регламентація повинні

відбуватися на державному рівні для успішного функціонування та розвитку всієї галузі.

Висновки. Отже, в першу чергу для забезпечення стабільності розвитку аграрного сектора економіки і підтримки функціонування представників агробізнесу в найближчій перспективі важливими заходами повинна стати фінансова підтримка середніх та малих підприємств. Це можна досягти шляхом введення в дію бюджетних програм надання грантів на розвиток ключових напрямів аграрного сектора. Зокрема, підтримка сімейних ферм може відкрити нові перспективи для вирішення соціально важливих питань, таких як зайнятість населення, диверсифікація та спеціалізація виробництва. Також важливою є державна підтримка вирощування рослинницької продукції і розвиток тваринництва серед малих підприємств з метою забезпечення необхідним продовольством населення та забезпечення ринків на локальному рівні.

Додатково, перспективною можна вважати активізацію державою розвитку аграрного виробництва шляхом податкового стимулювання. Це може включати запровадження спеціального пільгового режиму або створення спеціальних економічних зон для сільськогосподарських товаровиробників. Такий підхід дасть змогу направляти більше ресурсів для підтримки ефективної сільськогосподарської діяльності та забезпечення сталого розвитку.

Серед базових напрямів вирішення низки проблем в аграрному секторі діюча система державного регулювання має спрямовувати свої зусилля на стимулювання аграріїв до введення в роботу сучасних інформаційних технологій та загалом на підтримку наукоємного виробництва продукції аграрно-промислового комплексу.

Не останнім залишається відкрите питання щодо людських ресурсів, котрі могли б забезпечити нормальне функціонування аграрного сектора економіки. Звісно, що проблема збереження ресурсу та повернення до України

вимушених переселенців є комплексною, а її вирішення передбачає докладання значних зусиль усієї системи публічного управління та наукового співтовариства. Разом з тим можна висловити думку про те, що післявоєнна відбудова аграрного сектора та його розвиток дадуть можливість створити додаткові робочі місця та підтримати економіку країни. Відповідно, за умови ефективного функціонування системи державного регулювання аграрного сектора частково може бути вирішене питання демографії.

Література

1. Галанець В. В. Удосконалення механізмів державного регулювання аграрного сектора України: історичний аспект. *Право та державне управління*, 2023, 2, с. 96-102.
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.11.2023).
3. Добрунік Т., Кузнецова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*, 2022, 42, URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25> (дата звернення: 04.11.2023).
4. Заболотна Н. Я., Свідинська В. Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022, 5, URL: <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=150> (дата звернення: 04.11.2023).
5. Кучер Л. Упровадження інвестиційно-інноваційних проектів в агробізнесі. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017, 3(2), с. 88-108. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2017.03.02.08> (дата звернення: 04.11.2023).
6. Роева О., Онешко С., Суліма Н., Саєнко В., Макурін А. Ідентифікація диджиталізації як напряму інноваційного розвитку сучасного підприємства. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023, 1(48), с. 312–

325. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3968> (дата звернення: 04.11.2023).

7. Сус Т., Судук Н., Ємець О., Мовчун С., Цюпа О. Інноваційний розвиток аграрного сектора: моделі фінансування та оцінка впливу фінансування на регіональному рівні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023, 2(49), с. 181–193. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.4021> (дата звернення: 04.11.2023).

8. Чіков І., Радько В., Маршалок М., Теплюк М., Петренко О., Шарко І., Сітковська А. Економічний розвиток підприємств агропродовольчої сфери на інноваційній основі. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022, 1(42), с. 98–106. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3672> (дата звернення: 04.11.2023).

9. Щуревич Л. М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018, 10, с. 101-105.

10. Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 04.11.2023).

11. Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine – Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc3311en> (дата звернення: 04.11.2023).

References

1. Halanev, V. V. (2023), “Improvement of mechanisms of state regulation of the agricultural sector of Ukraine: historical aspect”, *Pravo ta derzhavne upravlinnya - Law and public administration*, vol. 2, pp. 96-102.

2. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Dobrunik, T. and Kuznietsova, O. (2022), “Problems and directions of the development of the agricultural sector of Ukraine in conditions of economic instability”, *Ekonomika ta suspil'stvo - Economy and Society*, vol. (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25>.

4. Zabolotna, N.Ya. and Svidynska, V. (2022), “Current condition and prospects for the development of the agrarian sector of Ukraine”, *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal - Juridical scientific and electronic journal*, vol. 5, available at: <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=150> (Accessed 15 Nov 2023).
5. Kucher, L. (2017), “Implementation of investment-innovation projects in agribusiness”, *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 3(2), pp. 88-108. <https://doi.org/10.51599/are.2017.03.02.08>.
6. Roieva, O., Oneshko, S., Sulima, N., Saienko, V., & Makurin, A. (2023), “Identification of digitalization as a direction of innovative development of modern enterprise”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1(48), pp. 312–325. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3968>.
7. Sus, T., Suduk, N., Yemets, O., Movchun, S., & Tsiupa, O. (2023), “Innovative development of the agricultural sector: financing models and assessment of the impact of financing at the regional level”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 2(49), pp. 181-193. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.4021>.
8. Chikov, I., Radko, V., Marshalok, M., Tepliuk, M., Petrenko, O., Sharko, I., & Sitkovska, A. (2022), “Economic development of agricultural food enterprises on an innovative basis”, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1(42), pp. 98-106. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3672>.
9. Shchurevych, L. M. (2018), “ Innovatsiini perspektyvy v rozvyku aharnoho sektoru v Ukraini ”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 101-105, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2018/22.pdf (Accessed 15 Nov 2023).
10. Operational Data Portal (2023), “Ukraine Refugee Situation”, available at: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Accessed 15 Nov 2023).
11. FAO (2022), Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine – Findings of a nation-wide rural household survey, FAO, Rome. <https://doi.org/10.4060/cc3311en>.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2023 р.